

Centar

EESTI RAKENDUSJURINGUTE
KESKUS CENTAR

Eesti tehnoloogiaettevõtete peakontorite asukoha valikut mõjutavad tegurid

STARTUP[™]
ESTONIA

KREDEX

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Uuring valmis Startup Estonia tellimusel ning on rahastatud Startup Estonia programmi (EU50651) raames Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest. Startup Estonia programmi viib ellu KredEx.

Sissejuhatus

Uuringus kaardistame Eesti tehnoloogiaettevõtete peakontorite asukohariigi valikut mõjutavad tegurid ja toome välja, milliseid muudatusi oleks asutajate hinnangul vaja teha, et hoida peakontoreid Eestis. Eesti tehnoloogiaettevõtetenäa määratlesime ettevõtted, mis asutati Eestis või mille asutajad olid eestlased.

Intervjueeritavate valimi koostas Startup Estonia. Asukoha valiku mõjutegurite kaardistuseks tegime 15 ettevõtjaga intervjuud. Intervjuud viidi läbi Zoomi vahendusel ja kolmel juhul, vastaja aja kokku hoidmiseks, telefoni teel või lühendatud mahus kirjalikult.

Ettevõtte peakontor pole üheselt mõistetav termin, inimesed määratlevad seda erinevalt ja mitmed intervjueeritud sellist määratlust üldse ei kasuta. Intervjuude järgi saame välja tuua, et peakontorit määratletakse:

- Emaettevõtte registrijärgse asukoha järgi
- Juhatuse või tegevjuhi asukoha järgi

”Mis on peakontor? 80% töötajatest on Eesti ettevõttes, enamik töötavad kaugtöona, juhatuse liige üksi on USAs. Meie jaoks pole peakontori asukoht tähtis. Aga kui võtta nii, et see, kus CEO on, on peakontor, siis see on USAs.”

- Juhtimisfunktsioonide asukoha ja suurima töötajate arvuga üksuse järgi

”Sisuline peakontor on tuumik, mis koordineerib ja korraldab tööd. Suurima töötajate arvuga üksus, selles on sul valdkonna juhid, tootearendus ja selline osa. Meil on peakontor Eestis, enamus tootearendust on siin.”

„Sisuliselt võiks olla peakontori kriteeriumiteks, kus töötab kõige rohkem inimesi ja kus on tegevjuht.“

- Rahavoogude, investeeringute ja suurima töötajate arvuga üksuse järgi

„Peakontor on suurima töötajate arvuga asukoht. Peakontorisse liiguvad investeeringud, peakontoris tekib käive ja liigub põhiline osa maksudest.“

„Läbi peakontorite liiguvad investeeringud, käibed, seal ei ole ainult tööjõumaksud, sinna liigub kapital.“

- Erinevates riikides olevate üksuste tähtsuse järgi

”USA peakontor on ärijuhtimise seisukohast peakontor. Eesti kontor on Euroopa peakontor. ... Oluline on, et Eesti ei ole mitte allhanke koht, vaid tegemist on Eesti-Ameerika ettevõttega. Kohalolu Eestis on oluline, tegemist pole USA ettevõttega, millel on Eestis kontor. Mõlemad kontorid on võrdselt olulised.”

„Peakontori sõna kasutamist väldin. Meil on inimesi kuues eri riigis. Kõik osad on olulised ja me ei taha ühtegi osa teistest vähem tähtsaks teha.“

Peakontori määratlemiseks puudub asutajatel enamasti vajadus. Juriidiliste toimingute jaoks on oluline emaettevõtte registrijärgne asukoht. See ei pruugi aga kattuda juhatuse liikmete elu- ja asukohtadega, mis

võivad olla laiali üle maailma. Samuti võib ettevõtte majandustegevus toimuda mujal kui emaettevõtte asukohariigis. Mõni intervjueeritav eristas sisulist ja juriidilist peakontorit. Määratledes juriidilise peakontorina asukoha, kuhu on registreeritud emaettevõtte ja sisulise asukohana suurima töötajate arvuga üksuse või tegevjuhi asukoha, kust toimub ka ettevõtte juhtimine.

*„Juristide jaoks on peakontor Delawares, kus füüsiliselt ei ole ei kontorit ega ühtegi töötajat.
Ükski teine inimene peale juristide seda peakontoriks ei nimetaks.“*

Intervjueeritud määrasid uuringus peakontori termini vastavalt sellele, kuidas nad ise sobivamaks pidasid. Juhul, kui intervjueeritaval tekkis peakontori määramisega probleeme, siis kasutasime peakontori tähenduses registrijärgset emaettevõtte asukohta. Mitu ettevõtjat rõhutasid, et neil on kas kaks peakontorit või võrdväärse tähtsusega üksused erinevates riikides ja peakontori terminit ei ole vaja üldse kasutada.

Kuna käesoleva uuringu põhifookus on ikkagi peakontori asukoha valikul, siis tuleb see kuidagi uuringus määratleda. Üldjuhul käsitleme alljärgnevas tekstis peakontorina emaettevõtte registrijärgset asukohta, aga ka juhatuse ja suurima töötajate arvuga üksuse perspektiivi, kuna asutajad eelistasid peakontorit selliselt määratleda.

Raportil on kaks peatükki. Esimeses uurime intervjueeritud asutajate ettevõtete peakontori asukoha valiku põhjusi, teises aga seda, mida arvavad asutajad laiemalt „peakontorite jaoks“ saamise eesmärgist ning tegevustest, mida selleks on vaja teha. Teksti illustreerivad tsitaadid ei ole sõna-sõnalised intervjuu teksti ümberkirjutused vaid kohandatud sõnastusega.

1 Peakontori kolimist mõjutavad tegurid intervjueritud ettevõtetes

1.1 Valim, peakontori asukoht ja kolimise kavatsused

Startup Estonia kavandas valimi nii, et peakontori Eestist välja viinud ettevõtteid oleks kaheksa ja neid, mis on Eestisse jätnud, seitse. Intervjuude käigus selgus aga, et kavandatud valim ei vastanud päris täpselt tegelikule olukorrale. Seda peamiselt seetõttu, et välisriiki viidud peakontoriga ettevõtetest osutusid neli juba välisriigis asutatuks ning riikide vahel emaettevõtte registrijärgse asukoha muutmist polnud realselt toimunud. Lisaks sellele oli üks ettevõtte, mille peakontor pidi valimi järgi olema välismaal, rajanud välismaale vaid tütarettevõtte ning selle emaettevõtte oli endiselt Eestis. Samas oli üks ettevõtetest, mis algses valimis oli peakontoriga Eestis, viinud vahepeal emaettevõtte USAsse. Ühegi valimis olnud ettevõtte peakontorit polnud seni kolitud Eestisse, aga ühel ettevõtjatest on selline kavatsus lähiajal.

Tabel 1. Intervjuude valimi kirjeldus

Nr	Asutamise aeg	Töötajate arv	Asutamise koht	Emaettevõtte registrijärgne asukohariik muudetud	Teistes riikides juriidilisi üksuseid
1	2010 v varem	200+	Välisriik	Ei	Jah
2	2016-2020	Kuni 50	Eesti	Ei	Ei
3	2016-2020	Kuni 50	Eesti	Ei	Jah
4	2010 v varem	200+	Eesti	Jah	Jah
5	2016-2020	Kuni 50	Välisriik	Ei	Jah
6	2016-2020	Kuni 50	Eesti	Ei	Jah
7	2011-2015	Kuni 50	Eesti	Ei	Jah
8	2016-2020	Kuni 50	Eesti	Ei	Ei
9	2010 või varem	200+	Eesti	Ei	Jah
10	2011-2015	50-200	Välisriik	Ei	Jah
11	2011-2015	Kuni 50	Eesti	Jah	Jah
12	2011-2015	50-200	Eesti	Jah	Jah
13	2016-2020	Kuni 50	Välisriik	Ei	Jah
14	2011-2015	200+	Eesti	Ei	Jah
15	2011-2015	200+	Eesti	Jah	Jah

Neis ettevõtetes, kus ei ole peakontori asukohta muudetud, ei saa rääkida peakontori asukoha muutmise otsuseid mõjutanud teguritest. Küll aga saab neis rääkida algse peakontori asukoha ehk ettevõtte asutamise koha valikut mõjutanud teguritest. Samuti saavad sellised ettevõtted avada tulevikuplaane ja tegureid, mis panevad peakontori asukoha muutmist kaaluma. Kokkuvõttes saame avada intervjuude põhjal järgmisi otsuseid mõjutavaid tegureid:

- 1) Ettevõtte asutamine Eestis või välismaal.
- 2) Eestis asutatud emaettevõtte välisriiki viimine.
- 3) Eestis asutatud ja Eestis asuva peakontoriga ettevõtete peakontori kolimise kavatsused. Ühegi välismaal asutatud ettevõtte asutajad ei näinud põhjuseid, miks emaettevõtte registreerida mõnda

teise kohta. Seetõttu ei ole sellise liikumise põhjendusi selle uuringu intervjuude põhjal võimalik analüüsida.

- 4) Välismaal oleva peakontoriga ettevõtte peakontori Eestisse registreerimise kavatsused.

Järgnevalt on samas järjekorras avatud tegureid, mis mõjutasid asukohamaa valikut.

1.2 Ettevõtte asutamise asukoha valiku kaalutlused

Suurim osa ettevõtetest ei muuda emaettevõtte asukohariiki oma tegutsemise ajal. See kehtib ka tehnoloogiaettevõtete kohta, kuigi nad on mobiilsemad kui n-ö traditsioonilise majanduse ettevõtted. Mobiilsuse annab tehnoloogiaettevõtetele turg, mis on globaalne ning tootmine, mis pole nii tugevalt seotud asukohaspetsiifiliste teguritega. Sellele vaatamata määrab asutamise asukoht olulises osas ettevõtete peakontori asukoha ka tehnoloogiaettevõtete jaoks, seda vähemalt tegutsemise alguses.

Peakontori kolimisega teise riiki ehk emaettevõtte registreeritud asukoha piiriülese muutmisega kaasnevad igal juhul kulud. Otsus kolida tehakse juhul, kui tulud, mida ettevõtja kolimisest saab, ületavad kulusid. Need kulud hoiavad ettevõtet riigis, kus see asutati ja ettevõtte algselt valitud struktuuri sellisena nagu see üles ehitati. Mida suuremad on asukoha piiriülese muutmisega kaasnevad kulud, seda enam hoitakse kinni algsetest valikutest.

„Praegu on juba kolm ettevõtet ja selle ümber tegemine tekitaks väga palju paberimäärimist, millel poleks mingit mõtet.“

„Paratamatu on see, et seda keegi enam ei muuda. Kui su ettevõtte on juba tegutsenud, sul on sadu töötajaid, intellektuaalsed omandid ja muud. Seda juba muutma ei hakka, seda on väga raske põhjendada.“

Intervjuudest paistis välja, et Eestisse asutatud ja Eestist väljapoole asutatud ettevõtete asukoha valiku põhjused on mõnevõrra erinevad. Eestisse asutatud ettevõtete asutajatest mitmed põhjendasid asukoha valikut kui tol hetkel vähetähtsat küsimust. Keskseks küsimuseks ettevõtte rajamisel oli toote ja äriidee välja töötamine ning majandustegevuse käivitamine. Kuna peakontori asukoht polnud üldse arutelu teemaks, siis kujunes selleks asutajate asukoht ehk Eesti.

„Juriidilise keha asukoht oli viimase tähtsusega asi, kesksed küsimused olid toode, klient ja muu äritegevuse välja töötamine.“

Ühe asutaja kirjeldus asukoha valikust siiski erines teistest. Tema kirjeldas ettevõtte Eestisse asutamist patriotliku sammuna, võimalusena tõestada, et Eesti on asukohamaana iduettevõtetele sobilik. Samas oli selle sammu taga ka soov Eesti ettevõtluskeskkonda parandada suurema talentide Eestisse toomisega.

„Patriotism ja märgilise tähendusega asukoht Eestis ja Tallinnas. Väljakutse, kuidas targad inimesed Eestisse tuua. Jonn, et näidata, et Eestis saab ka – tõestada, et Tallinn võib olla atraktiivne asukoht töötamiseks.“

Ettevõtte asutamisel endale tuttavasse keskkonda on palju eeliseid teistesse riikidesse asutamise ees – asutajad tunnevad regulatiivset raamistikku ning ettevõtlus- ja sotsiaalset keskkonda. Seetõttu on ettevõtte asutamise kulud madalamad ning toimiva äriüksuse üles ehitamine lihtsam kui mujal. Tavapäraselt asutatakse

ettevõtte kas oma kodukohas, kohas kus õpiti või millega ollakse muul moel seotud. Ettevõtte asutamine teises riigis ilma eelneva kokkupuuteta selle riigiga on harvem juhul. Uuringus oli neli näidet ettevõtetest, mis asutati välisriigis. Neist kolmel juhul (osad) asutajad kas elasid sellel maal või olid seal varem töötanud, elanud või õppinud.

Kahe uuringus olnud *fintech* ettevõtte näitel võib öelda, et kohe alguses välismaale asutatud juriidilise isiku asukohamaa valiku otsus oli oluliselt kaalutletum, kui Eestis eestlaste poolt rajatud ettevõtetel. Kaalutlused, mistõttu rajati ettevõtte ÜK-sse, olid järgmised:

- 1) **Riigi maine.** Eesti kui endise Ida-Euroopa riigi maine polnud *fintech* ettevõttele sobiv. ÜK maine sellise ettevõtte asukohamaana on palju tugevam, ÜK ettevõtted on klientide silmis usaldusväärsemad.
- 2) **Litsentsid.** Litsentseeritud tegevuse jaoks vajalike lubade hankimisel on mõistlik alustada suurematest turgudest.
- 3) **Müügiturg.** *Fintech* ettevõtte, kelle kliendid on suurettvõtted, on ÜKs palju suurem turg kui Eestis.
- 4) **Tööstusharu kontsentratsioon ja arengutase.** Asutades ettevõtte asukohta, kus on tegevusala mõttes tugev tööstus ees, on võimalik endale lihtsamalt leida tegevusalaspetsiifilist tööjõudu ja partnereid.

Lisaks müügituru suuruse ja klientide olemasolu kaalutlustele märkis üks USAsse asutatud ettevõtte asutaja, et USAsse ettevõtte asutamisel olid oluliseks põhjuseks muuhulgas:

- 5) **kapitalituru suurus;**
- 6) USAs tegutsedes on samaväärse ettevõtte puhul hinnang ettevõtte **väärtusele** (*valuation*) suurem kui Eestis

Sarnased põhjused ettevõtte välisriiki asutamisega on emaettevõtte registreerimisel Eestist välisriiki või selle sammu kaalumisel (vt ptk 1.3 ja 1.4). Seega võib öelda, et ettevõtja, kes oskab juba ette hinnata asukohamaa mõju oma ettevõtte tegevusele, rajab ettevõtte kohe sobivale asukohamaale ning väldib hiljem vajadust peakontori asukoha piiriüleseks muutmiseks.

„Selleks, et ei peaks flip'i tegema.“

1.3 Eestis asunud emaettevõtte väljaspool Eestit registreerimise põhjused

Selliseid ettevõtteid, mis olid asutatud Eestis ja hiljem registreeritud mõnda välisriiki, oli uuringus neli. Neist kahel juhul oli:

- 1) esmane ajend välismaal asunud **äriinkubaatorisse liikumine;**
- 2) sellele järgnev sihtriigi **investori nõue** ettevõtte asukoha registreerimiseks välisriigis

Mõlemal juhul oli investor äriinkubaatori asukohaga samast riigist ning valmis investearingu tegema ainult selle maa juriidilisse isikusse.

Ülejäänud kahe ettevõtte investorid ei nõudnud ettevõtte registrijärgse asukoha muutmist. Mõlemad ettevõtjad tõid registrijärgse asukoha muutmise põhjustena välja:

- 3) **Äritalendi kaasamine.** Tööstusharu kontsentratsiooni tõttu on äritalendi kaasamine, tööstusharuspetsiifiliste teadmiste ja oskustega tööjõu leidmine ning arenguhüppeks vajaliku

kompetentsi kasvatamine võimalik USAs, aga mitte Eestis. Ühel juhul oli asutajate huvi just müügitalendi kaasamine, teisel juhul tegevjuhi kompetents, mida Eestis ei ole;

- 4) kapitalituru suuruse, mis võimaldab lihtsamalt investeringuid kaasata.

Lisaks märkis üks asutaja ettevõtte välisriigis registreerimise kaalutlustena:

- 5) 60-70% klientidest asuvad USAs;
- 6) USAs on ettevõtetele suuremad väärtushinnangud.

Turu suuruse ja kliendi läheduse kaalutlused olid muuhulgas olulised tegurid ka neile ettevõtetele, kes registreerisid ettevõtte välismaal investori formaalse nõude tõttu.

Asutamise asukohamaa valiku kirjeldusest näeme, et sageli tehakse see otsus pikemalt juurdlemata asutajate elukoha järgi. Paratamatult kaasneb ettevõtte kasvuga vajadus arenguks ja seda toetavatele ressursidele ligipääsuks. Liikumise ajendiks võib seega olla loodetav arenguhüpe, mis tagab juhtimis-, turustus-, teadus- ja arenduskompetentsile parema ligipääsu kui Eestis. Samas on mitmed ettevõtted sellise arenguhüppe jaoks vajaliku laienemise teinud muul moel, kui emaetevõtte registrijärgse asukoha muutmine – näiteks asutades välisriiki tütarühingu.

1.4 Eestis asuva ettevõtte väljapoole Eestist kolimise kavatsused ja selle põhjused

Ühelgi intervjueritud ettevõttest ei olnud kindlat kavatsust emaetevõtte asukohta välisriiki registreerida. Selline arenguvajadus, mida ei saaks katta muul moel teistesse riikidesse tegevuse laiendamisega kui peakontori kolimine, puudus või ei olnud hetkel aktuaalne. Samas kaalusid mitmed ettevõtted vajaduse ilmnemisel siiski peakontori kolimist tulevikus.

Ühe ettevõtte asutaja kaalub vajadust emaetevõtte registreerimiseks välismaal tõsisemalt ning mitme ettevõtte asutajad hoiavad kolimist variandina laual lühemas või pikemas perspektiivis. Põhjused, mida märkis vähemalt üks asutaja ja mis võivad olla määravaks peakontori Eestist välja viimisel, on järgmised:

1. **Suurem kapitaliturg.** Ettevõttesse juba investeringu teinud investorite soov ettevõtte liikumiseks riiki, kus on suurem kapitaliturg. Suurem kapitaliturg võimaldab järgmistes kapitali kaasamise ringides seda lihtsamalt teha ning ka hinnang ettevõtte väärtusele (*valuation*) võib olla väljaspool Eestit suurem.

”Investoritel on huvi ettevõtte liikumiseks kohta, kus on suurem kapitaliturg. See lihtsustab järgmistes ringides kapitali kaasamist. Kapitali kaasamine on USAs tegutsedes lihtsam, kuna investoreid on rohkem ja sama jurisdiktsiooni all tegutsevasse ettevõttesse investeeritakse lihtsamini. Lisaks sellele on ka muus osas võrdväärsete ettevõtete väärtuse hinnang USA turul kõrgem kui Eestis.”

Samas märkis mitu asutajat, et juurdepääs kapitalile ei ole praegusel ajal enam aktuaalne põhjus ettevõtte asukoha muutmiseks, kuna Eesti on kogunud tuntust iduettevõtete maana ning siia investeerimine on üha lihtsam. Samuti on hiljuti tekkinud mitmeid edukaid näiteid ettevõtetest (mitmes intervjuus märgiti Bolti selle näitena), kellel on olnud piisav läbirääkimisjõud, surumaks läbi asukoha jätmise Eestisse.

"Pärast Sequoia Capitali investeringut Bolti ei saa keegi öelda, et Eesti ettevõttesse investorid ei investeerinud."

Vaatamata edukatele näidetele oli intervjueritud asutajate seas vähemalt üks, kellel on lähiaastatel kavas kaaluda kapitaliturust Eestist välja liikumist ja mitu välismaal asutatud ettevõtet tõid selle samuti oma asutamise asukoha valiku põhjusena välja.

2. **Exit börsile.** Ettevõtted, mis kavatsevad liikuda börsile, võivad olla olukorras, kus selleks on vaja juriidiline isik registreerida mõne suurema börsiga riiki. Tallinna börs on liiga väike ja väikese kauplemismahuga, et sellele liikumine oleks atraktiivne. Selleks, et teha *exit* läbi mõne teise riigi börsi, on asutajad valmis ettevõtte ümber registreerima. Sellel põhjusel ei olnud asukoha vahetus lähiaja plaaniks ühelgi uuringusse sattunud ettevõttel, aga võib ühel hetkel olla argumendiks Eestist välja liikumisel.

"Börsile liikumine võib olla põhjus, miks peakontorit kolida, kui suurele börsile ei saa liikuda Eesti juriidiline isik. Juhul, kui ei ole vaja otseselt börsile liikumiseks olla selle riigi ettevõtte, siis ei ole ka kavatsust Eestist ära liikuda."

„Eesti ettevõtte enast Londoni börsil registreerida ilmselt on keerukas. Vähesed, kes jõuavad sinnamaani.“

3. **Litsentsid.** Litsentseeritud tegevusalal litsentsi saamine Eestis tegutsemiseks. Litsentseeritud tegevusaladel, milleks on kõik *fintech* ja *krüptorahaga* tegelevad ettevõtted, on tegutsemiseks vaja litsentsi. Eestis ei ole veel välja kujunenud praktika uudsete finantsteenuste ettevõtete loomiseks ja siinseks tegutsemiseks. Mitu *fintech* ettevõtet on registreerinud algusest peale tegevuse ÜKs, kus on suurem finantssektor ja turg. Juhul, kui Eestis ei õnnestu litsentseeritud tegevuseks litsentse saada, peab ettevõtte viima sellisesse riiki, kus on võimalik regulatsioonidele ja seadustele vastav tegevus.

"Kui litsentsi ei saa, siis ei saa Eestis tegutseda."

Ülejäänud põhjused, miks võidakse kaaluda ettevõtte peakontori Eestist äraviimist, olid sellised, mis võivad ühele või teisele ettevõttele olla kolimise põhjuseks, kuid samas oli asutajaid, kes olid veendunud, et neid tegutsemise takistus saab vähemalt nende ettevõttes ületada muul moel kui peakontori kolimisega.

1. **Müügikanalid ja klientide lähedus.** Müügitaktika ja asukoht, kus müük toimub, sõltub oluliselt müüdavast tootest või teenusest ja kliendisegmendist. Mitmel juhul märgiti, et müüjana tunnetatakse usaldusväärsemana sama maa äriühingut, kus asub ostja. See on eelkõige oluline müümisel paljudele lõpptarbijatele.

"... kliendid on suuresti Saksamaal ja klient eelistab GmbH vormi."

"B2B müük on efektiivsem ja usaldusväärsem, kui esindus on ostja asukohamaal."

Samas, kui kliendiks on üksikud suurettevõtjad, siis toimub müük läbi isiklike kohtumiste ja kontaktide. Kumbki lahendus ei eelda peakontori asumist kliendiga samas riigis. Suuremahulise müügitegevuse saab edukalt korraldada ka harukontorite, filiaalide või tütarettevõtete kaudu, mida enamik Eesti peakontoriga tehnoloogiaettevõtteid kasutavad. Isiklikel kontaktidel põhineva müügitegevuse jaoks ei ole ettevõtte peakontori asukoht ega juriidiline vorm olulised.

"Müük on suurklientidele, see käib läbi messide ja isikliku kontakti. Sellise lahendusega pole tähtsust ettevõtte juriidilisel vormil ja asukohariigil."

Siiski märkis üks välismaale peakontori viinud asutajatest ja üks välismaal ettevõtte asutanud ettevõtjatest, et just lähedus kliendile on oluliseks argumendiks, miks nad valisid asukoha välisriigis. Ühel juhul puudus Eestis selle valdkonna klient täiesti ja kogu turg oli Eestist väljas.

2. **Piiratud tööjõu hulk Eestis**, mida mõjutab oluliselt riiklik poliitika. Tehnoloogiaettevõtted, mis jõuavad skaleerimise faasi, peavad oma töötajate arvu kiirelt kasvatama. See eeldab suurt hulka tööjõudu nii arendajate kujul kui tugifunktsioonides (klienditugi, turundus ja müük, *back-office*, kõikide valdkondade vaheastme juhtimine jm). Tööjõu olemasolu on kriitilise tähtsusega kõigile tehnoloogiaettevõtetele. Seega, kui Eestis on võimalik kasvada tööjõudu Eestisse palgates, kasvatatakse Eesti üksuseid, kui aga Eestis tööjõudu pole ja pole võimalik leida töötajaid, kes oleksid valmis Eestisse tulema või Eesti poliitika ei võimalda töötajaid Eestisse tuua, siis peab tööjõudu kasvatama teistes riikides. Tööjõupuudus ja selle vajaduse rahuldamise võimalus mõjutab eelkõige seda, kus ettevõtte tegevus sisuliselt toimub, otsest mõju emaettevõtte juriidilisele asukohale pole. Samas asutajad, kes defineerisid peakontori just läbi suurima arvuga töötajate üksuse, leidsid, et kui tegevuse põhiorhk liigub Eestist välja, siis teeb seda ka peakontor.

Ülejäänud tegurid (nagu optioonide jagamise regulatsioon ja nende kulukus, lennuliiklus, riiklikud regulatsioonid ettevõtte haldamiseks) teevad äri lihtsamaks ja tõstavad ühe piirkonna atraktiivsust teise ees, kuid ei mõjutanud märkimisväärselt ühegi uuringus olnud ettevõtte peakontori asukoha valikut ega kaalutlust selle muutmiseks.

Intervjuudes olnud kaks ettevõtet, mis kaaluvad võimalust emaettevõtte registreerimiseks välismaale, eelistavad lahendust, kus asutajate ning juhatuse liikmete elu- ja tegutsemise koht jääb Eestisse. Seda ühelt poolt seetõttu, et emaettevõtte liigutamiseks ei kavandata esialgu ettevõtte töökorralduse muutmist ja keskseks tegutsemise kohaks jääks Eesti. Nende nägemuse järgi peaks juhatuse paiknema selles asukohas, kus toimub juhitav tegevus. Teiselt poolt on ka asutajate ja juhatuse liikmete elu korraldatud Eestis ning nende eelistus on elada siin. Üks ettevõtte kirjeldas sisulise peakontori kolimise kavatsust nii, et kui suurima töötajate arvuga üksus tekib Eestist mujal, siis peab ka juhatuse sinna liikuma, kuna juhatuse peab paiknema juhitavate tegevuste ja töötajate juures. Siiski ei ole selline lahendus universaalne. Praegu tegutsevad mitmed ettevõtted nii, et juhatuse liikmed elavad väga erinevates riikides üle maailma ning pole vajadust juhatuse liikmete ja töötajate füüsiliselt samas riigis olemiseks.

1.5 Välismaal oleva ettevõtte Eestisse kolimise kavatsus

Nii nagu Eestis asutatud ettevõtetest paljudel puudus kavatsus emaettevõtte kolimiseks Eestist välja, ei olnud ka välismaal asutatud ettevõtetel (v.a üks) kavatsust emaettevõtte Eestisse kolimiseks. Selliseks sammuks puudub neil vajadus.

„Küsimine: Kas on mingi variant, et [ettevõtte nimi] võiks kaaluda emaettevõtte Eestisse toomist?“

Vastus: Milleks? Ma ei saa aru, kelle huvides see oleks?“

Kellel sellest midagi paremaks muutuks? Miks see on seda jama väärt?“

Uuringus oli üks ettevõtte, mille peakontori Eestisse kolimist kavandatakse. Ühel ettevõttel, mis on oma emaettevõtte registreerinud Eestist väljapoole, on kavatsus see tagasi Eestisse registreerida. Ettevõtte tegevus

korraldati algusest peale peamiselt Eesti üksuses ning välismaal registreeriti emettevõtte peamiselt investori nõudmistele vastamiseks. Töötajad ja sisuline tegevus paiknevad valdavalt osas aga algusest peale Eestis. Emaettevõtte ümberregistreerimise kavatsuse põhjuseks on:

1. **Eestis on kuluefektiivsem** ettevõtte tegevuse korraldamine kui Lääne-Euroopa riikides (nt tugiteenused nagu raamatupidamine on oluliselt odavamad nii palgataseme kui ka üldiste regulatiivsete nõuete tõttu, digilahenduste kasutamine on Eestis palju levinum, maksusüsteem on lihtne).
2. Väikese ettevõtte **tegevuse korraldamine ühes kohas on võrrelduna mitmes riigis üksuste pidamisega efektiivsem.**

1.6 Kokkuvõtte

Intervjuude põhjal võib öelda, et **iduettevõtte asutamisel ei ole tihti ühingu registreerimise asukohariigi valimine põhjalikult läbimõeldud tegevus**. Asukoha määrab asutajate elukoht. Algfaasis on iduettevõtte põhifookus toote või teenuse väljatöötamine ning jurisdiktsiooni valimine äritegevuse optimeerimiseks on pigem teisejärguline. Seega asutatakse ettevõtte tuttavas keskkonnas, mis vähendab oluliselt ettevõtte alustamise kulusid.

Registreerimise asukohariik mõeldakse põhjalikumalt läbi siis, kui ettevõtte tegevusala seda nõuab (nt tegevusala regulatsioonid ei võimalda ettevõttel asutajate asukohariigis tegutseda) või kui asutajatel on elu ja tegutsemise koht mitmes riigis (sellisel juhul on neil rohkem alternatiive, mille vahel valida).

Varajases arengufaasis on asukoha muutmine tehniliselt lihtsam kui küpse, mitmete juriidiliste üksustega ühingu emafirma asukoha registreerimine mõnda teise riiki. Selleks, et juba tegutseva mitme juriidilise üksusega ettevõtte registreerida mõne teise riigi registrisse, peab sellest olev võit olema väga suur, et katta sellega kaasnev juriidiliselt keerukas ja majanduslikult kulukas protsess.

Ettevõtte registrijärgset asukohta on muudetud või kaalutakse seda sammu eeskätt kapitalituru surve tõttu: investorite nõudmine registreerida ettevõtte neile tuntud jurisdiktsiooni alla, suurematelt kapitaliturgudelt kõrgema ettevõtte väärtuse hinnangu saamine või suuremate kauplemismahtudega börsidel noteerimine. On ka ettevõtteid, mille registrijärgse asukoha muutmise põhjuseks oli arenguhüpet võimaldava Eestis puuduva äritalendi kaasamine. Äritalendi puudumine Eestis tulenes kas vastava tööstusharu või vastava suurusega ettevõtete äri arendamise kogemuse puudumisest.

Muud ärilised kaalutlused nagu sihtturu ja kliendi või tooraineturgude lähedus ning tööjõu olemasolu, võivad kallutada ettevõtte registreeritud asukohta muutma. Kuna aga iduettevõtete ambitsioon on nagnii rahvusvaheline haare, siis pole seetõttu alati põhjust emettevõtte kolimiseks – kliendiga samas riigis võib paikneda ka tütarettevõtte või filiaal, tootearenduseks sobiliku tööjõu kaasamiseks võib luua vastavasse riiki arenduskeskuse jne. Lahendusi on mitmeid ning emettevõtte asukoha ümberregistreerimine ei pruugi olla neist kõige efektiivsem.

2 Eesti – peakontorite meka

2.1 Peakontorite tähtsus riigile

Tehnoloogiaettevõtete asutajate seas oli erinevaid arvamusi selle kohta, millise tähtsusega on Eesti riigile peakontorite asumine Eestis. Oluline osa seisukohtade erinevusest tuleneb sellest, kuidas üks või teine asutaja peakontorit määratleb. Samas on näha lahknevaid seisukohti ka juhul, kui peakontor määratletakse ühtemoodi – nähakse erinevalt tuluallikaid ja tulu suurust, mida peakontorite paiknemine Eestis riigile tooks. Samuti käsitletakse erinevalt ajalist perspektiivi, mille jooksul tulu tekib.

Mitmed asutajad ei pidanud emaaettevõtte registrijärgse asukohta Eestis asumist riigi seisukohalt oluliseks, kuna puudub ettevõtete iga-aastast kasumit maksustav tulumaks. Lisaks sellele on idu- ja tehnoloogiaettevõtete arengus pikalt eesmärgiks mitte kasum vaid kiire kasv. Seetõttu ei ole ettevõtetel kiire arengu faasis kasumit, mida saaks maksustada, rääkimata dividendidena välja võtmisest. Kuna selleni, et ettevõtetel hakkas tekkima dividendidena välja makstav rahavoog, millest riik juriidilise isiku tulumaksu abil kasu saaks, läheb päris kaua aega, siis pole see oluliseks põhjuseks, et taotleda peakontorite Eestis hoidmist.

„Kui Eestis kogunevat kapitali kuni dividendini ei maksustata, siis praktiline väljund tundub väike.“

Samas pidasid selliselt argumenteerinud asutajad oluliseks töötajaskonna suurust ja töötajate olemasolu Eestis. Kuna idu- ja tehnoloogiaettevõtete makstavad riigimaksud on peamiselt tööjõumaksud, siis saavad maksutulu need riigid, kus asuvad töötajad. Sellest lähtuvalt peaks Eesti huvi olema teadmiste ja tööjõumahukate arenduskeskuste Eestisse toomine, siin hoidmine ja arendamine ning neile sobiva kasvukeskkonna loomine.

„Tööjõu- ja teadmistemahuka töötajaskonnaga üksuste kontsentratsioon ning kasv tooks Eesti riigile suurima tulu.“

Enamgi veel, oli seisukohti, mille kohaselt peaks ettevõtte peakontor paiknema riigis, kus ettevõtte on edukaim. See tähendab, et emaaettevõtte lausa peaks olema registreeritud kuhugi mujale, kui see teeb ettevõtte tervikuna tugevamaks. Optimaalne asukoht tagab kõigi ettevõtte üksuste (sh Eestis paikneva üksuse) parema tulemuse ja seeläbi Eestis asuva üksuse kasvu, kõrgema töötasu siinse üksuse töötajatele ja sellest tulenevalt ka kõrgema tööjõumaksude laekumise.

„Küsimus seisneb selles, kas ettevõtte on edukam, kui ta peakontor on Eestis või mujal. Enamiku ettevõtete jaoks on edukam, kui peakontor asub mujal (turu ja investorite lähedal).“

Vastukaaluna eeltoodule töid mitmed asutajad välja, et emaaettevõtte kaudu liiguvad investeeringud, tekib käive ja investorite huve silmas pidades liigub sinna ka kasum, kui ettevõtte sellisesse faasi jõuab. Seetõttu on kapitali liikumisel läbi Eestis paikneva emaaettevõtte (ehk peakontori) laiemad mõjud, kui ainult töötajatele töö pakkumine.

„Peakontorite meka olemine on ülioluline. Kui 30 miljonit käivet käib läbi Eesti, siis see mõju on palju suurem, kui ainult tööjõumaksud. ... Kui üks investor investeerib Eesti OÜsse, siis see

suurendab järgmiste usaldust, toetab ettevõtete Eestisse jäämist ning parandab majanduskeskkonda.“

„Riigi jaoks on kindlasti oluline, peakontorisse tulevad inimesed, tuleb raha ... Investeering liigub peakontorisse.“

Ka seda, mida tähendab peakontor, mille kaudu investeeringud ja käive liiguvad, sisustati erinevalt. Mõnel juhul märgiti, et oluline on just emaaettevõtte registreeritud asukoht, sõltumata muudest ettevõtte üksustest. Teisel juhul toodi välja, et selliseks üksuseks on ettevõtte suurima töötajate arvuga üksus, kuhu paratamatult liigub ka juhatuse ja juhtimine ning juriidilisel emaaettevõtte asukohal pole seejuures suurt tähtsust.

„Kui juriidiline peakontor asub kusagil välismaal, aga töötajaskond, asutajad, juhtkond on Eestis, siis tuleb ka müügi käive Eestisse ikkagi. Seetõttu on sisulise peakontori küsimus olulisem kui juriidilise peakontori küsimus.“

Oli ka asutajaid, kes leidsid, et ainult töötajate palkadest ja tööjõumaksudest tekkiv kasu on paratamatult piiratud, sest Eesti tööturg on väike. Peakontorite kaudu liikuv kapital ning seniste edukate *exitite* tulemusena Eestisse tulev kapital saaksid tööjõumaksude kõrval anda täiendava ja laiemat tuge Eesti arengule.

„Eesti ei saa lõpumatult kasvada, meil saavad inimesed otsa. Kohas, kus inimeste arv hakkab edu defineerima, tuleb vaadata, mis loob väärtust. ... Järgmine samm on selline, kus Eestis endas nagu nt Šveitsis või Silicon Valleys enam suurt tööd ei tehta, aga raha liigub Eesti kaudu. Raha toodab raha ja see tulu liigub Eestisse.“

Kokkuvõttes näevad asutajad mitmeid kanaleid, läbi mille võiks Eesti riik iduettevõtete Eestis paiknemisest kasu saada. Ühelt poolt nähakse olulise riigi maksutulu allikana tööjõumakse, teisalt on vähemalt osade asutajate hinnangul tähtis ka müügi käive ja investeeringute rahavoo liikumine läbi (Eestis paikneva) emaaettevõtte, mis toob kaudse tulu läbi iduettevõtete ettevõtetuskeskkonna elavdamise ja kaudse mõju majandusele.

2.2 Millised on Eesti praegused eelised ettevõtte asukohamaana ja mida tuleks tehnoloogiaettevõtete keskkonna parandamisel silmas pidada, et Eesti atraktiivsust suurendada?

Uuringus tehtud intervjuude põhjal on vähetõenäoline teistes riikides registreeritud ettevõtete ümber registreerimine Eestisse. Pigem saab peakontorite arv Eestis kasvada seni registreeritud ettevõtete Eestisse jäämise ja uute loodavate ettevõtete Eestis püsimise kaudu ehk vältides nende liikumist Eestist välja.

Kuna peakontori terminit sisustatakse erinevalt ning sageli mitte emaaettevõtte registrijärgse asukohana ja sõltumata peakontori määratlusest on kõikidel intervjuueeritud tehnoloogiaettevõtetel olulise töötajaskonnaga üksus Eestis, siis räägiti Eesti eelistest ja arengukohtades üldisemalt, kui ainult emaaettevõtte registrijärgse asukoha vaatest.

Eesti eelistena teiste asukohtade ees märgiti intervjuudes:

- Eesti digiriigi kuvandit ja digilahendusi
- Ettevõtetuskeskkonnas tegutsemise lihtsust, kiirust, bürokraatia vähesust

"Eestis on hea ettevõtet pidada, digiriigi võimalused on mugavad, asjaajamine on kiire, raamatupidamine, maksundus ja ettevõtte haldamine üldisemalt on no-braineriks tehtud. Kindlasti on mujal palju keerulisem."

- Ettevõtte tulumaksu puudumist

"Ettevõtte vaatenurgast on mõistlik emaettevõtet Eestis hoida, kuna Eesti maksusüsteem soosib ettevõtlust. Kui ettevõtte peaks kasumlikuks muutuma, siis oleks ettevõtte Eestis hoidmine väga kasulik."

- Maksusüsteemi lihtsust

"Lihtne ja kergesti hoomatav maksusüsteem on väärtus, mida tuleks hoida ja arendada. Maksud ei pea olema madalad, aga nendest arusaamine peab olema lihtne."

- Madalaid kulusid, mis on seotud nii tegutsemiskeskonna väiksema reguleerituse, väiksema bürokraatia, digiriigi laia leviku kui ka madalama palgatasemega kui Lääne-Euroopa riikides ja Põhja-Ameerikas

"Inimeste hoidmine Eestis või Euroopas võrrelduna USAga, kus kulubaas on 3-5 korda väiksem, on ettevõttele kuluefektiivne lahendus."

"Saksamaal on nt ühe arve haldamise kulud 2,5 korda suuremad, kui Eestis. See ei ole ainult tööjõukulu pärast vaid ka selle pärast, et seal on vaja teha palju rohkem tegevusi. Bürokraatia on Saksamaal palju suurem. Kuluefektiivne on hoida operatiivset tegevust Eestis."

Madalad kulud Eestis tegutsemiseks on argument nii Eestis ettevõtte loomiseks kui siin hoidmiseks vähemalt seni, kuni ettevõtte arenguvõimalused Eestis ammenduvad. Samuti annab selline kulude tase võimaluse pikemalt katsetada ja turustatava tooteni jõuda ning seega võib Eestis olla suurem ellujäävate ettevõtete määr kui kõrgemate kuludega välisriikides.

„Eestis on seetõttu rohkem aega, et katsetada ja oma nišš leida. USAs peab kulude suuruse tõttu palju kiiremini tulemuseni jõudma. Kokkuvõttes läheb Eesti ettevõtetel kauem aega, et jõuda eksperimenteerimisfaasini, kuna aeg on odavam ja ellujäämine on lihtsam.“

Ühe riigi keskkonna pakutav ettevõtte haldamise ja juhtimise lihtsus hakkab kaduma, kui tegevus liigub rahvusvaheliseks. Kuna iduettevõtete ambitsioon on definitsioonikohaselt rahvusvaheline ettevõtlus, siis puudutab see suurt osa iduettevõtjatest. Digiriigi lahendused rahuldavad väga hästi kohalike elanike ja ettevõtete vajadusi. Rahvusvaheliselt tegutsedes ei ole need aga piisavad. Konkreetsema probleemina **märkis mitu asutajat digiallkirjastamise piiratust Eesti residentidega. Praktilise lahendusena kasutatakse selle asemel võimaluse korral DocuSigni.**

„Allkirjad on ainult kas paberil või digiallkirja kujul, siseriiklikult saab kõike väga kenasti ja kiirelt aetud, aga kui inimene on nt Brasiiliast, siis kukub süsteem kokku. Kuna rahvusvahelise asja tegemine on lihtsam Inglismaal, siis minnaksegi sinna, digiallkirja asemel kasutatakse DocuSigni. Digiallkiri on tohutult mugav, aga kui üks juhatuse liige pole eestlane, siis kukub kõik kokku. Ühe juhatuse liikme sundisime e-residendiks hakkama, aga ülejäänud maailm

saab ilma hakkama. Küsimus on selles, kuidas teised inimesed saaksid digiallkirja anda Eesti residentideks hakkamiseta.“

Siiski ei saa rahvusvahelises tegevuses praegu veel üle ka paberil dokumentide allkirjastamisest ja vahetamisest.

Iduettevõtete osade käsutamise ja osanike üle arvepidamise tegid Eestis lihtsamaks hiljutised äriseadustiku muudatused, mille kohaselt saab teatud tingimustele vastav äriühing loobuda osade võõrandamise ja pantimistehingute notariaalsest nõudest ning loobudes osade registreerimisest Väärtpaberite Keskregistris võib osanike nimekirja pidajaks muuta äriühingu juhatuse. Nende muudatustega leevenes oluliselt bürokraatia investorite kaasamisel ja välismaiste investorite kaasamine muutus lihtsamaks. Varasemad nõuded olid mitmete investorite jaoks ületamatud ning osa tehinguid jäi selle tõttu ka tegemata.

„Notari nõude kaotamisest osakute käsutamisel on olnud väga palju kasu. See oli väga vajalik muudatus. Lootsime hoida ka Eesti digiallkirja nõukogu ja investorite tasandil, aga see ei õnnestunud. Selleks, et hoida end NASDAQis üleval, on vaja kõigile investoritele Eesti pangakontot, aga sellest pidime loobuma. Hakkasime ise pidama aktsionäride nimekirja. Pangad pole huvitatud välisresidentidele pangakonto avamisest ja lihtsam on ennast registreerida NASDAQist välja.“

„Väärtpaberikonto teema oli selline, et selle tõttu oleksime peaaegu ära kolinud. Enne oli osade jagamisel kaks võimalust, kas notariaalne tehing või väärtpaberikonto, mis oli seotud pangakonto kaudu. See tähendas, et Ameerika investor peab tegema pangakonto, aga pangad ei taha seda teha. Siis tekib olukord, kus rahastus hakkab kokku kukkuma selle tõttu, et Eesti panga teller ütleb, et ei saa osade kandmiseks ameerika investorile väärtpaberikontot teha. Aga see on ära lahendatud ja müts maha nende ees, kes selle korda ajasid.“

Notarivaba lahenduse kasutamise võimalus aitab ühelt poolt investoreid lihtsamalt Eesti ettevõtetesse kaasata, aga teiselt poolt annab ka asukohamaana eelise teiste riikide ees, kus on suurem bürokraatia.

„Saksamaal tütarettevõtte loomisel on suur paberi hulk, notarid ja kõik muu. Eesti kasutajakogemus oma digitaalse platvormiga on nii palju parem, et peab olema väga oluline põhjus, miks endale ja oma tiimile ettevõtte kolimisega lisatööd tekitada. Notaris istud tundide viisi.“

Kõik intervjuueeritud asutajad (sõltumata peakontori paiknemisest) tõid välja kasvu määrava kriitilise tähtsusega tegurina tööjõu vajaduse rahuldamise võimaluse.

„Oluline teema on piiriülene värbamine. Kui see tehakse raskeks, siis ei teki ega jää ettevõtted siia. Oleme praegu väga suures talendipuuduses.“

Olukorras, kus on võimalik leida Eestis tööjõudu, on võimalik siin ka oma tegevust jätkata ja kasvatada. Olukorras, kus tööjõu leidmine osutub keerukaks, on vaja leida alternatiivseid tegutsemise asukohti ning laiendada tegevust teistesse riikidesse, kus tööjõud on olemas või kuhu on lihtne tööjõudu sisse tuua.

„Eelistame Eestisse jääda, aga Eestis on väga selged piirangud tööjõu hulgale, mida on võimalik palgata. Kui Eestisse palgata pole võimalik, kuna siia ei leia inimesi või toimuvad poliitikas muudatused, mis ei toeta enam siin palkamist, siis peab teisi lahendusi kaaluma.“

Eestis tuleks **teha jätkuvalt tööd, et suurendada haridussüsteemist tulevat IT sektori arenduseks vajalikku tööjõu kasvu.**

„Kogu kasv, millest räägib Vilo ja teised, IT haridus ja kõik see on vajalik.“

Tehnoloogiaettevõtete kasvu toetamiseks aga ei piisa ainult Eesti tööjõust, sest Eestis pole piisava kvalifikatsiooniga piisavas koguses töötajaid, et juba praeguste ettevõtete vajadusi katta. Iduettevõtete juurde tekkimisel muutub probleem üha teravamaks. **Praegused Eestis olevad võõrtööjõu sissetoomise võimalused rahuldavad intervjueeritud tehnoloogiaettevõtteid. Olulisemana nimetasid pea kõik intervjueeritud start-up-viisat.**

„Palkame kõrgepalgalisi või start-up-viisaga – need võimalused on meid rahuldanud. Kui meie vajadused peaksid oluliselt suurenema või seadusandja peaks praeguseid võimalusi oluliselt kitsendama, siis võib meil tekkida vajadus sobivama asukoha leidmiseks.“

„Praegu käib töötajate palkamine start-up-viisaga. Palkakriteerium, mis ta on praegu - 2800 eurot kuus? On päris kõrge tasu. Turundus ja klienditugi ei jõua sellise töötasuni.“

Start-up-viisa probleemina märkis üks intervjueeritustest, et selle ajaline piirang võib ühel hetkel saada takistuseks tööjõuvajaduse rahuldamisel, kuna esimesed välja antud viisad hakkavad lõppema.

Lisaks võõrtööjõu värbamise regulatsioonile, on oluliseks kriteeriumiks ka elukeskkond, kuhu inimesed tööle tulevad. See tähendab, et Eestis peab olema:

- Elukeskkond, kus on olemas **teisest riigist pärit töötajale ja tema perele vajalikud kvaliteetsed baasteenused ning neile lihtne ligipääs nagu keeleliselt sobivad haridus- ja lapsehoiuasutused, arstiabi**

”... kuidas inimesed siin hakkama saavad, kas meil on olemas koolid, lasteaiad, arstid ja kõik muu mida sellisel haritud inimesel vaja läheb. Need on asjad, kus riik saab midagi mõjutada.“

- **Üldine elukeskkond, kus välismaalasi aktsepteeritakse**

”Eesti maine kui töötajatele avatud ja välismaalastele sõbralik maa on oluliseks eeltingimuseks töötajate leidmisele ning idufirmade tegutsemisele.“

- **Üldine iduettevõtteid ja tehnoloogiaettevõtteid soosiv keskkond**

”EKRE, natsionaalsotsialism ja välismaalaste vastu olemine ei tule kasuks. Kui praegugi on vähe inimesi võtta, siis välisarendajate tagakiusamine ei tule kasuks.“

Kõigi nimetatud valdkondade arendamine on võõrtööjõu Eestisse toomisel väga oluline.

Lisaks eeltoodule on tähtis ka riigi maine seda nii võõrtööjõu Eestisse tulemisel kui investorite otsusel Eestisse investeerida. Enamik intervjueeritustest tõid välja riigi mainet ja riigiriski, kui olulist investori otsust mõjutavat tegurit. Samuti märgiti korduvalt investeeringute kaasamist ja uute iduettevõtete loomist kui ennast

võimendavat protsessi. See tähendab, et juba loodud ettevõtete edu ja kaasatud investeeringud toovad kaasa täiendavad investeeringud ning uute ettevõtete loomise. Riik peab sellist **iduettevõtete tegevust soosivat mainet kultiveerima aitama ja keskkonda pidevalt kaasaegsena hoidma ning arendama, et saavutada maksimaalne võimalik kasu iduettevõtete loomisest ja kasvust Eestis**. Maine on oluline üldisel tasandil, et üldse iduettevõtteid tehtaks ja investorid oleksid siia valmis tulema.

„Start-up’ide maa kuvand võimendab iseennast. Exit Tallinna börsile on suhteliselt mõttetu, aga kui Eesti kuvand soosib, siis saab exiti korral end nt UKs rahulikult reklaamida Eesti ettevõttena, mis teeb exiti. See omakorda tõstab jälle Eesti mainet, mis aitab pikas perspektiivis kaasa uute start-up’ide tekkele Eestis.“

„Mida paremini läheb, seda vähem pead investoritele enda atraktiivsust tõestama. Investorid tahavad ühest hetkest ise tingimusi seadmata investeerida.“

Maine on oluline ka spetsiifiliste tööstusharude ja valdkondade tasandil. Kui mingil riigil on maine mõne tööstusharu keskuseks, siis selline riik tõmbab ligi üha uusi sama valdkonna ettevõtteid, kuna kompetentsi, võrgustike ja üldisemalt äritegevuse ülesehitamine on sel juhul lihtsam.

„Selle äri ja valdkonna keskpunkt on USAs. USAs on võrgustik täiesti teistsugune kui Eestis, USAs on inimesed, kes saavad selle valdkonna ärist aru ... meie tööstus on Los Angeleses.“

„Finantsmaailm on seal [ÜKs] hästi arenenud, seal on võimalik leida häid partnereid ja häid töötajaid. Sinna oli igati loogiline ettevõtte asutada.“

„Saksamaa tootmise infrastruktuur, teenusepakkujad, võimekus, töötajad on kõrgemal tasemel kui Eestis. Toote kvaliteedi ja müügi mõttes oli mõistlik teha Saksamaale viia.“

Samas, kui riik kogub negatiivset mainet mõnes valdkonnas, siis see hoiab eemale selle valdkonna ettevõtluse tekkimist ja kasvamist. Selline maine on Eestil tekkimas *fintech* ja krüptorahade valdkonnas.

„Ma ei ole päris kursis, aga tean, et krüptomaailmas on juba kujunemas kuvand, et ükski krüptorahaga tegelev ettevõtte ei taha siia tulla. Selliste sammudega lükkaksime need ettevõtted siit eemale.“

„Finantsettevõttel, kus on regulatsioonid, on Eestis keeruline. Eesti regulatsioonid on väga-väga karmid. Fintech start-up’ina me ei saaks siin toimetada.“

Siit järeldub, et **kui Eesti riiki soovitakse *fintech*’i ja krüptorahaga tegelevatele iduettevõtetele atraktiivse maana kuvada, on vaja selles valdkonnas riigi mainega tegeleda.**

Ettevõtte registreerimisel Eestist välja toodi põhjusena alati kas investori nõue või kapitalituru suurus ja kapitalile ligipääs. Investorite soovi emaettevõtte Eestist väljapoole registreerida saab leevendada Eesti maine ja tuntuse kasvuga iduettevõtete maana ning juba Eestisse toodud välisinvesteeringud võimendavad edasist Eestisse investeerimist. Eesti väiksust saab kompenseerida aga kas välisinvestorite suurema panusega Eestisse või Eestis enda riskikapitalifondide investeerimisvõimekuse suurendamisega. Tänapäevaks on Eestisse tekkinud esimeste edukate *exitite* tulemusena juba arvestatavad riskikapitali fondid, samas on sellised fondid suuremate

investeeringute (nt 10 miljonit eurot) kaasamiseks endiselt liiga väikesed. **Üheks võimaluseks leevendada Eesti kapitalituru piiratust, oleks riigil võimendada senisest enam riskikapitalifonde.**

„Mida riik saab teha, mida riik pole teinud, on riigi investeering riskikapitalifondidesse limited partnerina. Kommertsalustel tegutsevad fondid, kuhu nt pool rahast tuleks riigilt. Praegu on suurimad fondid 100 miljonit... Kui riik paneks teise 100 mln juurde, siis saaks suurendada kapitali pakkumist Eestis.“

Sellises mahus riskikapitalifond saaks osaleda juba 20 miljoni suuruse kapitali tõstmise ringis, milleks Eesti praegustel fondidel pole mahtu.

Mitmed asutajad rääkisid otselendude tähtsusest, mis võimaldavad lihtsustada äri tegemist Eestist. Kuigi mitmed ettevõtjad leidsid, et lennuühendused ei määra peakontori asukohta, siis defineerides peakontori asukohta tegevjuhi järgi, võib ka see määravaks osutuda. Tegevjuhil on sageli tarvis paljude äripartnerite ja investoritega kohtuda ja Eestis elades võtaks see sellises mahus aega, et elukoht tuleb valida mõnda ligipääsetavamasse asukohta.

„Tüüpiline ärireisija lahendus, et saaks lühema ajaga ärireisid tehtud. Berliini, Frankfurti, Londonisse, Barcelonasse, Münchenisse ja mõni koht veel. Kuna lennud mõjutavad äri ajamise lihtsust ja tegevjuht peab päris palju lendama, päris palju inimestega kohtuma, siis tegevjuhi asukoht peab seda võimaldama lihtsalt. Tegevjuht, kes elab Berliinis või Londonis, saab päevas kolm korda enamate inimestega kohtuda, kui Eestis elades.“

Seega peakontori asukoha Eestis hoidmiseks on vaja tagada head lennuühendused.

Eesti riigi praegust arengut pidas üks asutajatest n-ö vana rasva pealt saavutatuks, kuid teine asutaja märkis, et Eestis on praegu olnud väga hea just iduettevõtete kogukonna ja riigi koostöö, mis on võimaldanud suurt edu saavutada. Olulisena märkis ta **riigi ja idu- ning tehnoloogiaettevõtete dialoogi ja koostöö jätkumist.**

Täiendavate ideedena, kuidas ja mida riik saaks teha idu- ja tehnoloogiaettevõtete olukorra parendamiseks, märgiti järgmist:

- Idu- ja tehnoloogiaettevõtete huvide kaitsmine riikideülevalt Euroopa Liidu juures
- Varajase faasi iduettevõtete investoritele tehtavad maksusoodustused

„Varajase faasi ingelinvestoritel on Inglismaal maksusoodustused. Osad start-up'id kolivad juriidilise peakontori Inglismaale, sest kui ingel investeerib varajase faasi idufirmasse, siis ta saab riigilt olulisi maksusoodustusi, aga see on olnud osade investorite puhul oluliseks kriteeriumiks. See on asi, mida võiks edasi uurida, detailsemalt analüüsida, kas see oleks vajalik suund, mida Eestis arendada. Olen kuulunud, et sel põhjusel on osad ettevõtted viinud peakontori UKsse.“

- Juriidiline *onboarding* erinevatel teemadel, nagu *fintech* ettevõtete litsentsid, Eestisse peakontori kolimine
- Rahvusvaheliste regulatsioonide ühtlustamine, eriti tööjõu palkamise valdkonnas

„Tööjõu palkamise ja tasustamise ühtse regulatsiooni võimaluse tekitamine oleks ettevõtjale suureks abiks rahvusvahelisel tegutsemisel.“

- Sotsiaalmaksu lae kehtestamine kõrgepalgalisele tööjõule

"Sotsiaalmaks on suurepalgalistel täiesti jabur. Kui inimene elab kolm aastat Eestis ja maksab sellises mahus sotsiaalmaksu, siis on see üsna üle mõistuse."

- Mõni intervjuueeritav märkis ka vajadust üle vaadata optsoonide andmise võimalused, sh rahvusvahelistele töötajatele

"Optiooni teema korralikult korda teha. Tuleks käia läbi kõik need komistuskivid, mis tehnoloogiasektoril praegu ees on ja need ära korjata."

- Mitmete intervjuueeritute jaoks ei olnud optsoonide jagamine uue regulatsiooni alusel probleeme valmistanud ning nad lugesid olemasolevat regulatsiooni sobivaks

"Praeguse lahendusega suudame olla rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised. Kui see nii ei oleks või kui loogika peaks muutuma, siis võib see olla kolimise põhjuseks. Täna seni on see toimunud ja praegune lahendus sobib."

2.3 Kokkuvõte

Kasu, mida riik idufirmade peakontorite (emafirmade) asukohamaaks olemisest saab, võib jagada otseseks ja kaudseks.

Otseseks kasuks saab lugeda ettevõtte makstavat maksutulu. Kuna enamik iduettevõtteid on oma tegutsemise algusaastatel kahjumis, siis on ettevõtte tulumaks vähemalt algfaasis suhteliselt tagasihoidlikuks tuluallikaks ning lõviosa maksutulust laekub töötajate palkadelt. Seetõttu tundub, et riigi otsese kasu maksimeerimiseks pole niivõrd oluline mitte emafirma juriidiline asukoht, vaid see, et riigis paikneks võimalikult suurel määral kõrgepalgalist tööjõudu, kelle palkadelt makstaks tööjõumakse. Need töötajad võivad töötada peakontoris, kuid samavõrd heaks lahenduseks on ka see, kui peakontori asemel paikneb riigis näiteks idufirma arenduskeskus. Lisaks tööjõumaksudest teenitud tulule võiks otseseks kasuks lugeda ka töötajatele makstavat palka – kõrge palk suurendab kohalike elanike materiaalsel heaolu ning elavdab kohalikku majandust. Otsene tulu on loomulikult ka ettevõtte tulumaks, kuid nagu öeldud, laekub see märkimisväärse viivitusega (alles siis, kui idufirma on jõudnud kasumisse ning omanikud otsustavad selle ettevõtte arengusse investeerimise asemel ettevõttest välja võtta).

Peakontorite maaks olemise **kaudne kasu** on osaliselt seotud edulugude positiivsete välisefektidega – kui Eesti on asukohamaana tuntud, siis on tulevastel iduettevõtetel üha lihtsam siin tegutseda. Investorid on varmamad siinsetesse ettevõtetesse investeerima, talendid soovivad siia tööle tulla. Riigi hea maine on õli äritegevuse hammasrataste vahel ning tuntus peakontorite maana mõjuks mainele kindlasti positiivselt.

Kokkuvõte

Uuringu eesmärk on tuua välja Eesti tehnoloogiaettevõtete peakontorite asukohariigi valikut mõjutavad tegurid ja selle, milliseid muudatusi oleks asutajate hinnangul vaja teha, et hoida peakontoreid Eestis. Selle kaardistamiseks tegime 15 ettevõtjaga intervjuud.

Ettevõtte peakontori mõiste ei ole üheselt määratud ning erinevad asutajad sisustavad seda erinevalt. Peakontori all mõistetakse või seda terminit kasutatakse järgmiste tähendustega kas eraldi või kombineerides:

- Emaettevõtte registrijärgne asukoht
- Tegevjuhi asukoht
- Juhatuse ja valdkondlike juhtide asukoht
- Suurima töötajaskonnaga üksuse asukoht
- Üksus, mille kaudu liiguvad investeeringud ja müügikäive
- Kõik ettevõtte üksused

Enamik ettevõtteid ei muuda oma registrijärgset asukohta ja seega sõltub nende asukoht sellest, kus ettevõtte asutati. Ettevõtte asutatakse sageli asutajate elukohta ja ettevõtte asukoha üle ei juurelda pikalt. Välismaale ettevõtte asutamisel kaalutakse asukohamaa valikut enam, aga ka sel juhul on sageli asutajal mingi isiklik side asukohariigiga. Välismaale ettevõtte asutamisel märgiti asukoha valikul samu tegureid, mida emaettevõtte registrijärgse asukoha kolimisel Eestist välisriiki:

- Kapitalituru suurus
- Ettevõtte väärtuse hinnang
- Müügituru suurus ja lähedus
- Tööstusharu kontsentratsioon ja seonduvalt spetsiifilise talendi palkamise või laiemalt äritalendi palkamise võimalus

Lisaks märgiti asutamisel asukohamaa valiku põhjuseks riigi mainet, mis toetas *fintech* ettevõtlust. Registrijärgse asukoha muutmise põhjusena märgiti veel välismaisesse inkubaatoritesse suundumist ja sellele järgnenud investori nõuet jurisdiktsiooni muutmiseks.

Eestis asuvate ettevõtete põhjused võimalikuks peakontori kolimiseks on järgmised:

- Suuremale kapitaliturule ligipääs
- Võimalik *exit* mõnel suuremal börsil kui Tallinna börs
- Litsentseeritud tegevuse (nt *fintech*) litsentside saamine
- Äritegevuseks vajaliku tööjõu piiratud hulk Eestis

Lisaks neile teguritele, mis võivad määrata peakontori asukoha valiku, märgiti mitmeid muid mõjureid, mis aga iseseisvalt ei määra asukoha valikut (nt optsoonide maksustamine, lennuühendused, maksude üldine tase).

Üldisemalt on ettevõtte registrijärgset asukohta muudetud või kaalutakse seda sammu eeskätt kapitalituru surve tõttu või arenguhüpet võimaldava Eestis puuduva äritalendi kaasamise tõttu. Muud ärilised kaalutlused, nagu sihturu ja kliendi või tooraineturgude lähedus ning tööjõu olemasolu, võivad kallutada ettevõtte registreeritud asukohta muutma. Kuna aga iduettevõtete ambitsioon on nagnii rahvusvaheline haare, siis võib seda lahendada ka muul moel, kui emaettevõtte registreerimisega välisriigis.

Riigi kasu iduettevõtlusest ja tehnoloogiaettevõtete Eestis paiknemisest saab suurendada Eesti riigi maksutulude suurendamisega. Otseseimaks võimaluseks on maksutulude kasv läbi Eestis palgatud töötajate

tööjõumaksude. Ettevõtte tulumaksu kaudu laekub riigile tulu tehnoloogiaettevõtetest alles pika aja pärast, kuna ettevõtted on suunatud kasvule ning ei teeni seni kasumit ega võta välja dividende, mis Eestis on maksustatud. Kaudne kasu riigile tuleb aga positiivsete välismõjudena, uute ettevõtete loomise ja senise tegutsemise lihtsustamisest.

Võimalike riigi tegevustena, mis aitaksid ettevõtetel Eestis püsida ja areneda, märgiti järgmisi:

- Tagada tööjõuvajaduse katmine nii Eesti haridussüsteemi kui võõrtööjõu lihtsa sissetoomise ja kasutamise näol. Seejuures tagada võõrtööjõule sobiv elukeskkond Eestis koos avalike teenustega.
- Edendada riigi mainet iduettevõtjate maana, seda nii üldiselt, toetamaks talentide palkamist, uute ettevõtete loomist, investeerimist kui spetsiifiliste sektorite ettevõtluskohana, mis toetab tööstusharusid, mida Eestis võiks edendada.
- Laiendada kapitaliturgu Eesti ettevõtjatele, toetades läbi riigi maine välisinvestorite Eestisse investeerimist ja kaaludes ise läbi riskikapitalifondide suurendamise kapitalituru suurendamist.
- Jätkuvalt olla dialoogis tehnoloogiaettevõtjatega, et aidata kaasa äritegemise lihtsustamisele. Eestis on mitmeid olulisi asju tehtud, mis on olnud hädatarvilikud parema ärikeskkonna tagamiseks (nt notarivaba osade käsutamise lahendus, *start-up*'viisa). Sobivate muudatuste tagamiseks on sellise dialoogi hoidmine vajalik ka edaspidi. Enamgi veel, riik saaks hoida ja kaitsta ettevõtjate huve ka Euroopa Liidu tasandil, nt võõrtööjõu värbamise regulatsioonide ühtlustamisel ELi riikides.